

Kolme vuosikymmentä Daytonin rauhansopimuksesta

poliittisia kriisejä sekä menneeseen katsomista

Teksti: Ayaan Mohamoud (Helsingin yliopisto)

30 vuotta on kulunut Dayton rauhansopimuksesta, joka päätti Bosnian sodan ja loi maalle perustuslaillisen viitekehyksen. Dayton toi rauhan Bosniaan, mutta poliittinen stagnaatio ja sisäiset jännitteet jatkuvat. Vuoden 2025 aikana Bosnia koki yhden merkittävimmistä poliittisista kriiseistä sitten 90-luvun. Vietin lukukauden vaihdossa Sarajevon yliopistolla, josta pääsin seuraamaan aitiopaikalta Bosnian tilanteen kehitystä.

Bussi kulkee hidastamatta Montenegron mutkittelevia vuoristoteitä suuntanaan Sarajevo. Ikkunasta avautuu postikortin omainen näkymä jyrkkien kallioiden ympäröimään kanjoniin. Ylitämme rajan Bosnia-Hertsegovinaan (myöhemmin tekstissä Bosnia), ja saavumme Bosnian Serbitasavallan itsehallinnolliselle alueelle. Vielä muutama tunti ehtii pyörähtää ja silmissäni vilisee lukuisia pieniä asutuksia vuorten rinteillä, kunnes kyltit vaihtuivat kyrillisistä latinalaisiin ja saavumme Bosnian federaation itsehallinnolliselle alueelle.

Bosnian sodan päättäneen Daytonin rauhansopimuksen puitteissa maahan luotiin kaksi laajan itsehallinnon omaavaa aluetta sekä keskushallinto, jossa kroaattien, bosniakkien ja serbien väliset valtasuhteet on järjestelty. Järjestely on kuitenkin johtanut poliittiseen stagnaatioon, jossa konsensuksen puute kolmen etnisen ryhmän välillä jarruttaa päätöksentekoa. Lisäksi Serbitasavallan separatistiset pyrkimykset ovat kasvattaneet jännitteitä korostaen yhtenäisyyden puutetta ja poliittisen järjestelmän heikkouksia.

Poliittinen ilmapiiri kärjistyi entisestään helmikuussa 2025, kun Bosnian tuomioistuimien tuomitsi Milorad Dodikin, Serbitasavallan presidentin, kuuden vuoden virkakieltoon. Tuomion taustalla oli Dodikin kieltäytyminen seurata Bosnian kansainvälisen yhteisön korkean edustajan (OHR) määräyksiä, jonka mandaatti perustuu Daytonin rauhansopimukseen. Dodik ei poistunut poliittiselta kentältä hiljaisesti tappion hyväksyen, vaan ajoi maan poliittiseen kriisiin haastamalla tuomioistuimen päätöstä ja ajamalla Bosnian keskushallinnon perustuslaillista asemaa kyseenalaistavia lakeja. Kädenväistö Serbitasavallan ja Bosnian keskushallinnon välillä lisäsi jännitteitä entisestään koetellen maan yhtenäisyyttä.

Lopulta tappio oli hyväksyttävä. Tuomioistuimen päätös jäi voimaan Dodikin valituksesta huolimatta, ja hän menetti presidentin asemansa elokuussa 2025. Serbitasavallassa järjestettiin aikaistetut

presidentinvaalit, jonka voitti Dodikin puolueen ehdokas Siniša Karan helmikuussa 2026. Karanin kausi jatkuu lokakuuhun asti, jolloin Dodikin mandaatti olisi myös päättynyt. Vuosi 2026 onkin merkittävä Bosniassa lokakuun yleisvaalien myötä. Serbitasavallan aikaistettujen presidentinvaalien tulosta voidaan pitää suuntaa antavana tuleviin vaaleihin, jossa Dodikin kansallismielinen puolue oletettavasti jatkaa asemansa lujittamista valtapuolueena.

Vuosi 2025 sisälsi niin mittavia poliittisia kriisejä kuin menneeseen katsomista. Silloin tuli kuluneeksi 30 vuotta sodan päättymisestä ja Daytonin rauhansopimuksesta, joka on edelleen kritiikin ja kiistan kohteena. 30 vuotta tuli myös kuluneeksi Srebrenican kansanmurhasta. Tällä kertaa seitsemän uutta vastikään tunnistettua kansanmurhan uhria asetettiin haudan lepoon 11. heinäkuuta, Srebrenican kansanmurhan kansainvälisenä muistopäivänä. Srebrenican muisto jakaa Bosniassa: Bosnian muslimeille se on keskeinen sodan symboli, kun taas Serbitasavalta ei tunnusta tapahtuneita kansanmurhana.

Matka hiljaiseen Srebrenicaan

Odotan asuntoni edessä matkatoimiston auton saapuvan. Hengitykseni huurtuu marraskuun viileänä aamuna ja käyn hakemassa vielä kaulahuivin lämmittämään. Ajamme keskustaan, josta toinen matkalainen liittyy seuraamme. Sarajevon turismi on hiljentynyt tähän aikaan vuodesta, joten olemme päivän ainoat matkustajat. Nappaamme matkan varrella aamukahvit ja aloitamme noin kolmen tunnin matkan kohti Srebrenican kaupunkia Bosnian itäosassa. Matkaoppaamme, Sarajevon piirityksestä selvinnyt keski-ikäinen mies, kertoo sotatarinoita läpi ajomatkan.

Saavumme Srebrenican keskustaan aamupäivällä ja kaupunki on kuin unessa, hiljaisessa horroksessa. Ohitamme autioituneita taloja, joiden julkisivuja läpäisevät lukemattomat luodinreiät. Srebrenica kuuluu Daytonin sopimuksen mukaisesti Serbitasavallan alueeseen. Bosniakit omistavat

edelleen maata alueella ja paluumuutto on ollut vahvaa sodan jälkeen, mutta moni on suositunut muuttoa bosniakki- ja kroaattienemmistöisen federaation alueelle. Bosnian sota on esillä niin Sarajevossa kuin monen muunkin kaupungin julkisivussa, mutta Srebrenicassa vuoden 1995 tapahtumat ovat erityisen tuntuvasti läsnä.

Heinäkuussa 1995 Bosnian serbijoukot valtasivat YK:n turva-alueella sijainneen Srebrenican ja muutaman päivän sisällä kuolonuhrit ylittivät 8 000 bosnialaista muslimimiestä- ja poikaa. Kansainvälisen yhteisön epäonnistuminen suojella aluetta johti massiiviseen siviileihin kohdistuneeseen kansanmurhaan. Vaikka kansainvälisen tuomioistuimen päätöksestä Srebrenica katsottiin kansanmurhaksi, Serbiaa ei pidetty laillisesti vastuullisena tapahtumista. Srebrenica on monella tapaa edelleen avoin haava bosnialaisessa yhteiskunnassa eikä kaikkien uhrien jäänteitä ole vielä löydetty saatika tunnistettu. Tapaamme matkaoppaamme ystävän, jonka perhe on päättänyt jäädä asumaan kaupunkiin. Hän kertoo, kuinka hänen isänsä selviytyi serbijoukkojen hyökkäyksestä ja kuinka useat muut sukulaiset ja ystävät eivät olleet yhtä onnekkaita. Palaamme Sarajevoon illan hämärtyessä. Autossa on hiljaista.

Lokakuun vaalit – muutoksen mahdollisuus?

Sarajevon yliopiston välikokeet ovat ohi. Tämä tarkoittaa viikon lomaa, jolloin suuri osa oppilaista suuntaa kotipaikkakunnilleen. Pakkaan matkalaukkuni ja suuntaan kohti Sarajevon juna-asemaa varhain aamulla. Yksi lippu Mostariin, palvelutiskillä istuva mies kysyy ennen kuin ehdin tervehtiä. Mostar onkin suosittu päiväretkikohde Sarajevosta hyvästä syystä. Kaupungin ikoninen Vanha silta (josta kaupunki on saanut nimensä) kohoaa turkoosisen Neretva-joen yllä, jota ympäröi Ottomaanien arkkitehtuurin taidonnäytteitä. Osa pienemmistä putiikeista on kiinni kesäkauden ulkopuolella ja väkijoukko on harvassa. Astun sisään vanhassa kaupungissa sijaitsevaan hostelliin, jossa olen hiljaisen marraskuisen päivän ainoa asiakas.

Nuoria lähtee täältä jatkuvasti, pienravintolan omistaja kertoo mietteitään. Mostar on minun kaupunkini. Asuin täällä läpi sodan ja tulen jatkossakin asumaan. Nuoret ovat kuitenkin poissa.

Bosniassa on jo pitkään ollut vahvaa maastamuuttoa inflaation, työttömyyden ja ekonominen stagnaation seurauksena. Erityisesti nuorisotyöttömyys on yksi Euroopan korkeimmista ajaen nuoret etsimään parempia mahdollisuuksia maan ulkopuolelle. Viime vuosien aikana nuorisotyöttömyys on kuitenkin lähtenyt laskuun. Bosnian federaatio linjasi uuden työllisyysstrategian 2023, jonka pilottivaihe on käynnissä. Uuden strategian lisäksi Bosniassa on tarvetta rakenteellisille muutoksille aina työlainsäädännön päivittämisestä byrokraattisten menettelytapojen muokkaamiseen houkuttelemaan ulkomaisia investointeja ja uusien yritysten kehitystä. Bosnian poliittista kenttää voidaan kuvata pirstaloituneena, mutta kaikki puolueet ovat samaa mieltä ainakin yhdestä asiasta: nuorisotyöttömyydelle on löydettävä ratkaisu. Tuovatko lokakuun vaalit muutosta tilanteeseen?

Paikallinen ystäväni suorittaa maisterin viimeistä vuotta ja keskustelu siirtyy urahaaveisiin. Hän tietää alan parhaimpien paikkojen menevän usein suhteilla eikä elättele suurempia toiveita vaalien vaikutuksesta paikallisten nuorten arkeen. Luottamus vaalijärjestelmää kohtaan on ollut koetuksella Bosniassa, jossa aikaisempien vuosien vaaleissa on ilmennyt vaalisääntöjen vastaisia toimia, jotka ovat heikentäneet vaalien sekä demokraattisen järjestelmän läpinäkyvyyttä. Lokakuun vaaleihin on suunnitteilla uuden teknologian käyttöönottamista, jota voitaisiin hyödyntää niin äänten laskemisessa kuin äänestäjien henkilöllisyyden varmistamisessa. Vaaliteknologian kehittämisen toteutuminen jää nähtäväksi, ja onnistuneena se voisi toimia positiivisena askeleen kansan luottamuksen parantamisessa julkisia instituutioita kohtaan. Vuosi 2026 tuo mukanaan muutoksen mahdollisuuden Bosnialle. 